

Oljeberoende, sårbarhet och bytesbalans

Det tycks råda stor enighet i den energipolitiska debatten om att Sveriges oljeberoende är för stort och måste reduceras, och att en minskad oljeimport skulle leda till en minskad sårbarhet och förbättrad bytesbalans. Båda dessa senare slutsatser kan ifrågasättas.

Låt oss anta att landet råkar in i en oljekris med en direkt nedskärning av importen av olja. Vi kan då precisera olika mått på sårbarheten genom att ange hur många procent sysselsättningen, industriproduktionen osv på kort sikt måste reduceras med för varje reduktion i den fysiska tillgången på olja. Sårbarheten för sysselsättningen anger då den procentuella reduktionen i sysselsättningen som är nödvändig på kort sikt när den fysiska tillgången på olja reduceras med 1 procent. Denna sårbarhet växer sannolikt med reduktionen i oljetillgången vid en given tidpunkt, dvs effekterna på sysselsättningen blir större om oljetillgången reduceras ytterligare något när den redan tidi-

gare reducerats med 20 procent än om den tidigare reduktionen bara var 5 procent.

Antag nu att oljekrisen går över men att landet i syfte att gardera sig inför en ny oljekris genomför ett omfattande oljesparprogram med minskad förbrukning av olja och eventuellt ökad förbrukning av andra inhemska energislag som t ex el. Har landets oljeberoende och sårbarhet minskat härigenom?

En minskad sårbarhet för sysselsättningen skulle innebära att en 1-procentig reduktion i den fysiska tillgången på olja på kort sikt nu skulle leda till en lägre procentuell reduktion i sysselsättningen än vid föregående oljekris.

Att sårbarheten i denna betydelse skulle ha reducerats som resultat av den minskade oljeförbrukningen är emellertid ytterst tveksamt. Sårbarhetens storlek beror bl a på i vilken grad olika branscher är inbördes beroende och hur de skiljer sig åt med avseende på specifik oljeåtgång. Även om oljeförbruk-

ningen helt upphört i några branscher kan den indirekta oljeförbrukningen (i de mellanprodukter dessa branscher kräver från andra branscher) fortfarande vara betydande. Om den minskade oljeförbrukningen samtidigt inneburit att spridningen mellan branscherna och mellan anläggningar inom branscherna med avseende på den specifika oljeåtgången har minskat (vilket är osannolikt) så borde sårbarheten ökat istället för att minska.

Denna slutsats modifieras emellertid något av att oljelagren vid given nivå på lagerhållningen nu kommer att utgöra en större andel av den årliga förbrukningen än tidigare.

Ett verkningsfullt medel för att reducera sårbarheten förutom lagring torde vara att försöka reducera sannolikheten för plötsliga avbrott i oljetillförseln genom att sprida importen av olja på ett stort antal länder samtidigt som uppvärmningssystem, transportsystem och produktionsprocesser ges en flexibel utformning så att flera olika typer av energi, el, olja, gas, torv, ved etc kan ersätta varandra. En reducerad oljetillgång skulle då kunna kompenseras med en ökad användning av el eller andra bränslen. Ett exempel på sådan flexibilitet erbjuder cementindustrin som efter oljekrisen i viss utsträckning kunnat gå över från olja till kol vid klinkerbränning genom att utnyttja äldre utrustning som långt tidigare använts för koleldning men som under många år med låga oljepriser stått oanvänd.

Även om inte sårbarheten, som den här definierats, reduceras av en minskad oljeförbrukning kan en sådan givetvis vara starkt önskvärd utifrån målsättningar om en bättre miljö, internationell solidaritet och ansvar för framtida generationer.

Låt oss nu granska argumentet att ett minskat oljeberoende och ett ökat utnyttjande av inhemska energitillgångar är till fördel för bytesbalansen. Argumentet har en lång tradition i svensk energidebatt. Tidigare gällde det ved, torv och sprit, nu biomassa och uran.

Värdet av de inhemska energiresur-

serna bestäms av vad leveranser från dessa kan ge vid export på världsmarknaden. Om Sverige använder egenproducerad biomassa och uran inom landet går vi miste om motsvarande exportinkomster. Produktionen av elenergi i Sverige kan alltså inte bli billigare genom att utnyttja egna uranförekomster. Det är uranets pris på världsmarknaden som avgör kostnaden för att använda inhemskt uran i de svenska kärnkraftverken. Egna uranförekomster är därför inget argument för en större produktion av el i kärnkraftverk (än den produktion vi får om uranet köps på världsmarknaden).

För biomassa måste vi också ta hänsyn till den alternativa användning som skogen har för trävaru- och massaproduktion. Exportinkomsterna från en alternativ användning av motsvarande skog till trävaru- och massaproduktion kanske räcker till att betala för en betydligt större energimängd än vad som skulle kunna erhållas ur biomassa.

Våra inhemska resurser kan alltså användas antingen till att producera inhemsk energi eller till annan produktion eller export. Huruvida den ena eller det andra alternativet ger större positivt utslag på vår bytesbalans sammanhänger med vilket av de två alternativen som har den högsta konkurrenskraften gentemot utlandet. Endast om investeringar i inhemska energikällor, ger större lönsamhet (konkurrenskraft) än andra investeringsalternativ blir effekterna gynnsamma för vår bytesbalans.

Energipolitiken bör föras oberoende av effekterna på bytesbalansen. En förbättrad bytesbalans kan endast uppnås genom ett sparandeöverskott i ekonomin. Förutsättningarna att uppnå detta är störst om resurserna i ekonomin används på effektivast möjliga sätt. Det är då lönsamheten och därmed konkurrenskraften gentemot utlandet blir störst. En satsning på inhemska energikällor som leder till minskad energimport kan dessutom i många fall leda till en försämrad bytesbalans.

Lennart Hjalmarsson